

Lantmannens fina begärelser

Konsumtionen av tavlor i västra Sverige på 1700- och 1800-talet

Vova Strömberg

C-Uppsats i Historia HT 2021

Handledare: Anna Sundelin

Innehållsförteckning	Sida
Inledning	3
Syfte och frågeställning	4
Källor och metod	5
Bakgrund	7
Konsumtionsrevolutionen	7
Bekvämlighetsbegreppet	7
Lyxens kommodifiering	8
Tavlor som marknadsvara	9
Tidigare forskning om konsumtion och konst	10
Teori	11
Tavlor som kulturarv	12
Resultat	13
Bouppteckningar 1770-1820-1870	13
Göteborgs auktionskammarers arkiv 1764-1879	15
Diskussion	19
Pris och värde	22
Uppgifter om enskilda tavlor	24
Sammanfattning	27
Käll- och litteraturförteckning	28
Digitalt material	28
Tryckta källor	29
Otryckta källor	29
Litteratur	30

Inledning

Den under 1700- och 1800-talet expanderande handelsmarknaden till följd av industriella och agrara revolutioner och generellt ökat välstånd i Sverige gjorde att konsumtionsvanorna hos folket förändrades i grunden. Från att ha varit en mer självförsörjande eller närproducerad och endast nödvändig konsumtion, kom en tid av modern och industrialiserad konsumtion där själva begreppet "nödvändig konsumtion" ställdes på sin ände och ändrade innebörd. I dessa nya vanor inkluderade en ökad tillgänglighet av diverse föremål på en inhemsk marknad som ledde till helt nya levnadsstandarder vad gällde den privata sfären, även för lägre klasser som tidigare varit till största del självförsörjande.¹ Föremål som speglar, porslin, tapeter, och annat som prydde hemmet kunde introduceras till lägre priser och i större kvantitet. Det tidigare sparsamt dekorerade hemmet kunde nu bli en plats för konsumtion i syftet av eget behag och bekvämlighet, men också för iögonfallande konsumtion som kunde visas upp för andra, jämfört med hur hemmet tidigare endast dekorerats vid högtider.² Det nya sättet att konsumera väckte debatt kring lyxens nödvändighet och folkets nya begärelser.

I kategorin lyxföremål med karaktäristiken att förmedla behag behandlar denna uppsats tavlor, och i vilken mån de representerades i svenska hem under en tid av konsumtionsförändring - samtidigt som frågor ställs kring det ekonomiska värdet och utbudet av dessa föremål. Tavlor undersöks också som kulturarv och som identitetsskapande föremål, genom deras karaktär och det känslomässiga värdet som tilldelas dem av de personer som köper dem.

Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka tavlor som konsumtionsföremål och som lyxföremål i korrelation till förändrade konsumtionsvanor under 1700- och 1800-talet, som tidigare redogjorts för av Christer Ahlberger, professor vid Göteborgs Universitet. Genom studie av konsumtionsmönster både i hemmet och på handelssidan, är målet att få inblick i två olika sidor av konsumtionen av tavlor. Området Västra Götaland är sedan tidigare inte undersökt på ämnet konsthandel och tavlor trots bred forskning om försäljning av andra typer av hantverk runt sjuhäradsbygden.³ Denna uppsatsen ämnar att belysa på vilket sätt konsumtionen av tavlor förändrats under den undersökta perioden, vilka tavlor det är frågan

¹ Ahlberger, Christer, *Konsumtionsrevolutionen*, Humanistiska fakulteten, Univ., Göteborg, 1996, s.48-49.

² Ahlberger, 1996, s.23-25.

³ För tidigare studier, se exempelvis *Marknad på väg* av Pia Lundqvist eller *Västgötahandel genom sekler* av Christer Ask.

om (om uppgifter finns), vad det ekonomiska värdet av en tavla är genom tiderna, och hur förändringen från lyx till kommoditet sker för tavlor som objekt.

Jag kommer skriva denna uppsats i relation till min tidigare utförda undersökning där jag redogjort för totalt 90 bouppteckningars innehåll under åren 1770, 1820 och 1870, med 30 bouppteckningar per undersökt period. Under denna undersökningen påträffades tavlor i 2 av 30 bouppteckningar år 1770, 7 av 30 år 1820, och 11 av 30 år 1870.⁴ Poängen med föregående uppsats var att helt enkelt se om konsumtionsförändringen av tavlor överensstämde med den som påvisats om speglar av Ahlberger, och så verkade vara fallet för just den undersökningen. I denna uppsats vill jag gå vidare med denna kunskap och undersöka mer specifikt konsumtion hos dem som köpte och sålde tavlor ur klassperspektiv, och se om detta kan indelas i kategorier som uppvisar olika konsumtionsmönster, samt att få perspektiv på tavlornas karaktär och ursprung i relation till detta.

Huvudfrågan som undersöks är *Hur konsumerades tavlor i Västra Götaland under 1700- och 1800-talet?* Andra frågor som kan ställas på vägen är exempelvis; Vad är det ekonomiska värdet av en tavla genom tiderna? Var är tavlorna idag? Vad var det symboliska värdet av en tavla i hemmet?

Källor och metod

Denna studie bygger på analys av två olika källmaterial. Det första som undersöks är förekomsten av tavlor i bouppteckningar från Västra Götaland under åren 1770, 1820 och 1870, med 20 bouppteckningar per år. Området är valt för att ringa in en större areal kring Göteborg som på grund av sin storlek var viktig även för folk utanför staden - under den undersökta tidsperioden växte staden från runt 15 000 invånare till närmare 100 000 och var onekligen en viktig handelsstad.⁵ Årtalen är valda för att försöka få med en större del av 1700-talet genom att tillämpa en viss förskjutning, eftersom bouppteckningar generellt redogör för äldre personers ägodelar, alltså ofta inte konsumtion som sker samtida med året undersökt. Sedan jämförs siffrorna från år till år. Till statistiken räknas allt som benämns som tavla, tableau⁶, porträtt och konterfej⁷. Till statistiken räknas inte benämningarna tavlett eller tablett då dessa kan ha avsett en hyllmöbel snarare än en väggbild.

⁴ Strömberg, Vova, "Konstens intåg i det svenska hemmet", B-uppsats i Historia (HI1114), Opublicerat material, 2021, s.11.

⁵ Nordlund Edvinsson, Therese, *Dynastins kvinnor: företagarfamiljen Ekman under tidigt 1900-tal*, Nordic Academic Press, Lund, 2017, s.11.

⁶ En tavla föreställande en särskild scen.

⁷ En avbildning; porträtt.

Bouppteckningarna har samlats in digitalt via Nationell Arkivdatabas och sedan slumpats fram inom Västra Götaland, med en bouppteckning per häradsarkiv per valt årtal. Den geografiska avgränsningen till Västra Götaland avser storlänet Västra Götaland såsom det är i modern tid; under den undersökta tidsperioden är detta alltså uppdelat i Skaraborgs län, Göteborg och Bohuslän, samt Älvsborgs län.

Det andra som undersöks är förteckningar över försålda varor från Göteborgs Auktionskammars arkiv mellan åren 1764-1879. Detta är två volymer innehållande auktionsbrev, inkomna varor, försålda varor, med mera. I dessa går att observera både frekvensen av tavlor som kommer in och säljs vidare hos auktionskammaren, och också deras värde. Handeln på denna tid var såklart inte bunden endast till auktioner i staden, utan försiggick lika väl på auktioner på landsbygden⁸ samt genom gårdfarihandeln på sjuhäradsbygden.⁹ Varför Göteborgs Auktionskammare får agera hela delen av den undersökta försäljningen trots att hela Västra Götaland är av intresse är på grund av Göteborgs storlek och roll som förmedlare av service och produktion även till människor utanför staden.

Denna studie utgör emellertid både en kvantitativ undersökning och en kvalitativ. Undersökningen av bouppteckningarna görs för att peka på ett större mönster i konsumtion, medan undersökningen av auktionsprotokoll görs för att få en mer individuell bild av tavlorna som konstverk. Detta för att kunna utröna skillnader i värde mellan olika typer av tavlor beroende på motiv, upphovsman, årtal, et cetera. Att kombinera dessa tillvägagångssätt ger en mer täckande bild av potentiella konsumtionsförändringar, då de enskilda undersökningarna endast är små stickprov ur tiden. Helheten av undersökningarna när de slås samman är främst kvalitativ då den ser till detaljerna av den information som samlats in.

Bouppteckningar likväl auktionsprotokoll är handskrivna källor, och risken finns att något kan ha utelämnats ur uppteckningen på grund av glömska, slarv, att något inte har ett tillräckligt högt värde för att noteras, eller att en tavla benämns som något annat.¹⁰ Exempelvis innehåller vissa bouppteckningar "diverse" som en uppfångande benämning där en rad föremål tilldelas ett sammanlagt värde, och det blir således omöjligt för läsaren att veta vad som ingått. Det är också sant att i bouppteckningar representeras inte folk av alla klasser,

⁸ Ulväng, Göran, Murhem, Sofia & Lilja, Kristina, *Den glömda konsumtionen: auktionshandel i Sverige under 1700- och 1800-talen*, Gidlund, Möklinta, 2013, s.73-74.

⁹ Lundqvist, Pia, *Marknad på väg: den västgötska gårdfarihandeln 1790-1864*, Historiska institutionen, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008, s.255.

¹⁰ Ulväng et al, 2013, s.16.

utan obesuttna, fattiga, ogifta eller omyndiga var sällan tillräckligt bemedlade för att berättiga att en bouppteckning upprättades.¹¹ Att de uteblir skulle såklart kunna påverka statistik¹², eller ge en orättvis bild av klassfördelning, men jag menar att skillnad i välstånd ändå syns tydligt i bouppteckningar trots detta, utifrån vad som ägs och i vilken kvantitet. Ett exempel på detta återfinns i min tidigare undersökning ur min B-uppsats i form av två bouppteckningar som innehåller tavlor under år 1770: Den ena benämner endast "taflor" medan den andra redogör för tavlornas karaktär, deras motiv, etc.¹³ Den senare bouppteckningen innehåller också kategorier som sällan påträffas, och i mycket större kvantitet, mest anmärkningsvärt är den första kategorin "juveler".¹⁴ Denna bouppteckningen redogör generellt för ett mycket rikare liv än de andra undersökta bouppteckningarna under 1770, även om många andra bouppteckningar inte upplevs redogöra för ett särskilt fattigt hushåll.¹⁵

Vad gäller bouppteckningars tillförlitlighet när det kommer till att mäta konsumtion, då de faktiskt inte redogör för en persons konsumtion under en livstid utan bara för vad som påträffas vid en persons död, så bedömer jag att tavlor som möbler och ägodelar är tillräckligt beständiga i karaktär för att inte konsumeras i en sådan takt att de av någon anledning skulle lämna hemmet av anledning annan än att tavlan sålts vidare eller skänkts bort. Om så var fallet kan man aldrig veta, men tavlor har generellt inte en slit-och-släng-karaktär som skulle kunna tilldelas andra föremål om man diskuterar vilka föremål som syns eller inte i bouppteckningar. Metoden av att söka tavlor och bilder i bouppteckningar tidigare använts med framgång av Eva Londos.¹⁶

Bakgrund

Konsumtionsrevolutionen

Den så kallade konsumtionsrevolutionen som uppstod under 1700-talet och framåt var dels ett resultat av den expanderande handeln följande industrialisering och kolonialisering¹⁷, samt ett uttryck för en ny kultur för samhället och individen.¹⁸ De tidigare främst

¹¹ Ahlberger, 1996, s.79.

¹² Ulväng, 2013, s.16.

¹³ Strömberg, 2021, s.8.

¹⁴ Allbo häradsrätts arkiv, Bouppteckningar. Huvudserien, SE/VALA/01513/F III a/4 s.311-339.

¹⁵ Strömberg, 2021, s.8.

¹⁶ Londos, Eva, *Uppåt väggarna i svenska hem: en etnologisk studie av bildbruk*, Carlsson i samarbete med Jönköpings läns museum, Diss. Lund : Univ., Stockholm, 1993, s.20.

¹⁷ Runefelt, Leif, *Att hasta mot undergången: anspråk, flyktighet, förställning i debatten om konsumtion i Sverige 1730-1830*, Nordic Academic Press, Lund, 2015, s.12.

¹⁸ Runefelt, 2015, s.14.

självhushållande samhällsklasserna fick nu tillgång till föremål som tidigare varit otillgängliga på grund av deras höga värde eller raritet, men när de kom att tillverkas inhemskt blev de mer åtkomliga och deras symboliska värde sjönk med deras ökade tillgång.¹⁹ Detta innebar emellertid också att lyxföremål som sjunkit i värde till slut blev en vanlig handelsvara och en självklarhet i lägre klasser, och således blev del av en nödvändig konsumtion om föremålet tycktes fylla en viss funktion - i fallet lyxföremål så fyller de oftast just behovet "bekvämlighet". Med tiden kommodifierades otaliga föremål och under allt kortare tidsspann, vilket fortsätter än i dag, där nymodigheter snabbt blir tillgängliga för vem som helst.²⁰

Bekvämlighetsbegreppet

I hemmet hade man fram till 1700-talet inte gjort några större ansträngningar för miljön - först på 1800-talet började man skura golven och bry sig om bostadens utseende.²¹ Hemmens rum hade tidigare inte separerats på det sätt som man idag tycker är självklart - då hade ett vardagsrum varit multifunktionellt för arbete, men efter 1700-talet blev det viktigt att separera exempelvis matsal och sällskapsrum, och att dekorera dessa i enlighet därmed.²² Detta skedde tidsenligt med de nya konsumtionsmönstren som spreds i Europa och en förändrad innebörd av begreppet "bekvämlighet". I samband med detta började man kritisera det traditionella hemmet och sökte att förbättra den fysiska miljön man vistades i. Om begreppet "bekvämlighet" har främst John E Crowley skrivit, då ur brittiskt perspektiv. Där lyfter han den skiftande meningen av bekvämlighet och menar att det före 1700-talet hänvisade till en fråga om sinnesstämning, ofta en lättnad eller en avsaknad av dysterhet i livet.²³ Det är först i samband med konsumtionsrevolutionen som begreppet bekvämlighet antog en fysisk dimension. Likaså beskriver Sonya Petersson ur svenskt perspektiv i sin konstvetenskapliga avhandling från 2014 att begreppet "behag" är en 1700-talsuppfinding som har en syskonrelation till begreppet "dekoration".²⁴ Behaget hade en given konstnärlig aspekt i vilken individen stimulerades av diverse motiv för främjandet av tanken och förnuftet.²⁵ Tavlornas faller under begreppet dekoration i denna kontext och är i hemmet del av helheten kallad bekvämlighet.

¹⁹ Ahlberger, 1996, s.48-49.

²⁰ Ahlberger, 1996, s.50.

²¹ Ahlberger, 1996, s.16-17.

²² Ponsonby, Margaret, "Ideals, Reality and Meaning: Homemaking in England in the First Half of the Nineteenth Century" ur *Journal of Design History* 16, no. 3, 2003, s.201.
<http://www.jstor.org/stable/1316331>.

²³ John E. Crowley, "The Sensibility of Comfort" ur *The American Historical Review* 104.3, 1999, Oxford, s.751.

²⁴ Petersson, Sonya, *Konst i omlopp: mening, medier och marknad i Stockholm under 1700-talets senare hälft*, Makadam, Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2014, s.116-117.

²⁵ Petersson, 2014, s.120-121.

Lyxens kommodifiering

Sonya Peterson lyfter i sin avhandling ett citat från *Posten* år 1769 som beskriver lyxen:

“Wore således Luxen icke til, behöfde icke en målare sin tekning och sine många färgor; man tjärade sine väggar i rummet, öfwerströk på samma sätt sine wagnar, och frågade icke efter vernis de Martin. Luxen befaller oss bruka glacerat och målat porcellaine, sämre eller bättre, då likväl magen icke begär något af det som fågnar ögat [...]”²⁶

På 1700-talet omdefinierades lyxbegreppet från att ha innebörden av något som tillhörde ett syndigt och praktfullt liv, till att dess positiva ekonomiska följder gjorde lyxen moraliskt acceptabel i samhället.²⁷ Den kunde försörja hantverkare och producenter genom de högre klassernas konsumtion och således främja nationens ekonomi. Under 1700-talets senare hälft är lyxen (i form av den kommodifierade konsten och dekorationen) mer förknippad med borgare än med aristokrati till följd av att dess innebörd skiftat; det blir en måttlig, anständig lyx.²⁸ Denna konsumtionen skulle också uppmuntra de lägre klasserna att sträva mot att ha råd med lyxen och därmed ytterligare främja handeln och ekonomin. Svenska arkitekten Carl Fredrik Adelcrantz lyfte i *Tal om de fria konstens värde och nytta* just denna poäng:

“Om Landtmannen ej kan utsträcka fina begärelser så långt, som Borgaren, söker han åtminstone efter granna kläder, nätt och vackert Husgeråd. Denna dess åtrå upmuntrar honom, at med fördubblad flit odla dess jord, hvilkens afvel icke allenast måste förslå til dess nödortftiga föda, utan ock til dess beqvämligheter och nöjen.”²⁹

Det är denna övergången från den gemene mannens självhushållning i hemmet till efterfrågan av nya föremål på en större marknad som bäst representerar konsumtionsrevolutionen och tingens övergång från lyx till nödvändighet.³⁰

Tavlor som marknadsvara

Konsten exemplifierar lyxföremål i flertalet kategorier som tavlor, litteratur, arkitektur, och dylikt. Konst är inte en nödvändighet, utan hör snarare till kategorierna prydnad och nöje.

²⁶ Petersson, 2014, s.98.

²⁷ Petersson, 2014, s.93.

²⁸ Petersson, 2014, s.128-129.

²⁹ Adelcrantz, Carl Fredrik, *Tal om de fria konstens värde och nytta; hållit för Kongl. Vetenskaps akademien vid praesidii nedläggande, den 23 julii, år 1757*, Stockholm, 1757, s.20.

³⁰ Lundqvist, 2008, s.209-210.

Konst som konsumtionsföremål symboliserade civilisationens utveckling³¹ och kunde förespråka samhällets välstånd såväl som de individuella personernas kulturbildning.³² Det tidigmoderna hemmet, som varit hus åt stora släkter och agerat plats för sovande, ätande och arbete hade inte dekorerats, med undantag för högtidliga tillfällen.³³ Den moderna människan, däremot, kunde smycka hemmet med nykomna marknadsvaror av den enkla anledningen att hen ville trivas och uppleva behag i hemmet. Tillgängligheten av dessa varor gjorde också att konst kunde konsumeras av fler samhällsklasser, alltså var ovanstående kulturbildning relevant för fler än aristokratin.

Tavlor som objekt är konst helt utan annan funktion än dekoration och är därför utmärkta exempel på föremål som representerar den gamla tidens lyx. Samtidigt var det naturligt att produktionen och försäljningen av tavlor skapade arbetsmöjligheter samtidigt som det fortsatt bidrog till den ekonomiska och handelsmässiga utvecklingen.³⁴ Folkets efterfrågan på dessa föremål som förmedlare av bekvämlighet, och den mening som tilldelades tavlor av den som konsumerade dem, gjorde dem således inte funktionslösa.

Tidigare forskning om konsumtion och konst

Det finns ingen tidigare studie för området Göteborg och Västra Götaland på ämnet konstkonsumtion. Denna studie kommer att kombinera tillvägagångssätt för att ge en tidigare utforskad bild av konsumtionen av tavlor i området under 1700- och 1800-talet.

Christer Ahlberger, professor i historia vid Göteborgs Universitet, har i sin bok *Konsumtionsrevolutionen* från 1996 undersökt förekomsten av lyxföremål i bouppteckningar. Han redogör för att det mellan 1700- och 1800-talet i Sverige sker ett uppsving i konsumtionen av föremål som förut inte tagits in i hemmet på grund av sin lyxstatus³⁵; detta avser speglar, tavlor, dekorationer, och dylikt. Detta konsumtionsmönstret tillhör en modernare marknad som skiljer sig från den tidigare traditionella, närproducerade konsumtionen. Ahlberger menar att denna moderniseringsprocessen omfattade samhället i stort och var ett resultat av industrialisering och urbanisering.³⁶ Till följd av detta blev människor mer fokuserade på sig själva som individer och deras egna framgång - och hur denna kunde uttryckas genom kulturutövande och däribland, konsumtion. Ahlberger

³¹ Petersson, 2014, s.103.

³² Londos, 1993, s.148-149.

³³ Ahlberger, 1996, s.25.

³⁴ Petersson, 2014, s.105.

³⁵ Ahlberger, 1996, s.47.

³⁶ Christer Ahlberger, "Spegel, spegel på väggen där - säg mig vem jag är" ur *Historisk Tidskrift* 134:2 2014, Stockholm, s. 226.

beskriver tavlor, tillsammans med klockor, speglar och andra prydnader eller väggbonader som kognitiva artefakter, i den mening att människan använder sina sinnen och sitt intellekt i interaktion med dem³⁷, och pekar ut dem som ledande konsumtionsföremål för 1800-talet.³⁸ Studier om konsumtion under 1700- och 1800-talet har tidigare gjorts av Leif Runefelt om samhällets dåtida förändring i *Att hasta mot undergången*, av Pia Lundqvist om konsumtion i Västra Götaland och gårdfarihandelns närvaro i *Marknad på väg*, samt av Sonya Petersson om specifikt konsthandel i Stockholm under tidsperioden i *Konst i omlopp*.

Göran Ulväng, Sofia Murhem och Kristina Lilja, alla tre docenter vid ekonomisk-historiska institutionen i Uppsala, har i boken *Den glömda konsumtionen: Auktionshandel i Sverige under 1700- och 1800-talen* från 2013 ifrågasatt om ett förändrat konsumtionsmönster verkligen kan urskiljas utifrån bouppteckningar, då bouppteckningar redogör för vad som finns i hemmet vid en persons död men inte för vad person konsumerat under sin livstid.³⁹ De menar också att vissa ägodelar är mer flyktiga eller obetydliga och att de inte redogörs för i bouppteckningar, därför kan konsumtionsvanorna av dessa föremål inte undersökas.

Ulväng et al undersöker istället konsumtionsmönster utifrån auktioner. De redogör för auktionen som förmedlare av kontanter i ett Sverige med ännu svagt utvecklat bankväsende, där pantsättning är ett viktigt verktyg för konsumenter som måste få tag på kontanter fort.⁴⁰ Auktioner på denna tid var viktiga platser även för kredithandel och byteshandel, och auktionshandeln undersöks som marknadsplats för lägre klasser, speciellt när högre klasser söker sig till nya produktioner snarare än andrahandshandel följande konsumtionsrevolutionen.⁴¹

Forskning som behandlar tavlor i svenska hem sedan tidigare behandlar oftast motivaspekten snarare än konsumtionsaspekten. Ett exempel är avhandlingen *Uppåt väggarna i svenska hem*, skriven av Eva Londos, etnolog på Jönköpings läns museum, som diskuterar kommodifieringen av konst i hemmet på 1800- och 1900-talet och hur den stod för en folkbildning som skulle lära ut smak och kulturvetande.⁴² Hennes studie ligger till viss del nära denna uppsatsens syfte, men även då fokuserar den främst på perioden som följde efter perioden jag vill studera, det vill säga en tid där en industri för bilder växte fram och folk

³⁷ Ahlberger, 2014, s.228, 233.

³⁸ Ahlberger, 2014, s.235.

³⁹ Ulväng et al, 2013, s.16.

⁴⁰ Ulväng et al, 2013, s.20.

⁴¹ Ulväng et al, 2013, s.24.

⁴² Londos, 1993, s. 148-149.

kunde beställa hem väggbilder via postorder snarare än att inhandla tavlor på auktion eller marknad.

Teori

En nödvändig teoretisk utgångspunkt för denna studie är den civiliseringsteori som Ahlberger förhåller sig med utgångspunkten att konsumtionsförändringar är en del av utvecklingen på 1700-talet och framåt.⁴³ Denna innefattar att moderniseringen av samhället även innebär en social och kulturell förändring av folket, och i utsträckning, även av hemmiljön. Förändring i seder, miljö, ekonomi och socialt liv har alla en materiell aspekt som tydliggörs i konsumtionsbeteendet..

Johanna Ilmakunnas, professor i nordisk historia vid Åbo Akademi och Jon Stobart, professor i historia vid Manchester Metropolitan University har i boken *A Taste for Luxury in Early Modern Europe* samlas 14 uppsatser om lyx och försäljningen av lyx i Europa under flera århundraden. Samlingen redogör för bland annat köpvanor hos aristokratin och konsumtionsmönster i olika europeiska länder, däribland några svenska exempel.⁴⁴ Min hypotes, grundad i många av dessa uppsatser, är att den ökade konsumtionen av lyxvaror och specifikt tavlor börjar i högre samhällsskikt och sedan rör sig nedåt. Detta är grundat i att tavlor för det första inte är ett nyttföremål eller en nödvändighet, och för det andra att tavlor ofta förekommer i beskrivningar om överklassens konsumtion när det beskrivs konsumtionsvanor som berör lyx. Men även i kontexten av lyx så verkar det skiftet som Ahlberger beskriver ha hänt när 1700-talet kommer; en uppsats i Ilmakunnas & Stoberts samling av Marie Steinrud beskriver den "nya" lyxen och den "gamla" lyxen i ett svenskt exempel, där den gamla lyxkonsumtionen endast bryr sig om spenderandet medan den nya bryr sig om individualitet, bekvämlighet och smak. Det "nödvändiga" spenderande som förväntades av överklassen som ligger tidigare än den perioden som undersöks i denna uppsats.⁴⁵ Detta kombinerat med vad som presenterats i tidigare avsnitt om tillgänglighet för alla samhällsklasser på en expanderad marknad under 1700-talet bör utgöra tillräcklig grund till förmodan att konsumtionen och kommodifieringen av lyx rört sig nedåt i samhällsskikten vid denna tiden.

⁴³ Ahlberger, 1996, s.15-16.

⁴⁴ Ilmakunnas, Johanna & Stobart, Jon (red.), *A taste for luxury in early modern Europe: display, acquisition and boundaries*, Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Plc, London, 2017

⁴⁵ Marie Steinrud, "Books, Wine and Fine China: Consumption Patterns of a Brukspatron in Early Nineteenth-Century Sweden" ur Ilmakunnas & Stobart, 2017, s.183.

Ulväng et al redogör för att säljarna på svenska auktioner mellan 1781 och 1870 ser en minskning i antal borgare, tjänstemän och ståndspersoners förekomst samt en minskning i deras omsättning.⁴⁶ Däremot sker en ökning för obesuttna säljare och en ökad omsättning för dem. Om klasskillnaderna luckras upp för säljarna på auktionerna betyder det att fler personer haft möjlighet att köpa och sälja vidare lyxföremål. Konsumtionen av lyx sker alltså inte bara ner i överklassens fickor, utan bidrar till förändrade konsumtionsmönster på alla plan.

Tavlor som kulturarv

Tavlor är ett lättillgängligt kulturarv som kan betraktas av många och är vanligt förekommande artefakter på dagens museum. De påträffas i de flesta inomhusmiljöer i vår samtid och uttrycker något om platsen de hänger på. Tavlor i hemmet har karaktären att det är identitetsskapande för den som bor i hemmet.⁴⁷ Inköparen är själv kuratorn för miljön och kan förmedla något om sig själv via konsten den väljer att visa upp. Tavlor som identitetsmarkör är en nyhet på 1700-talet och medför en personlig aspekt till konsumtionen, som är del av den kulturella revolutionen och civiliseringsprocessen i Sverige.⁴⁸

Den här studien kan också ge möjligheten att följa enskilda tavlors väg och upptäcka var de befinner sig idag. Detta beror på nivån av detalj som källorna kan ge. Om detaljer finns kan även valet av motiv i hemmet undersökas och analyseras. Med dessa utgångspunkter undersöks både materiella och immateriella aspekter; tavlor som lämning, och konsumtionen av tavlor som identitetsskapande process.⁴⁹

Resultat

Bouppteckningar 1770-1820-1870

I undersökningen av bouppteckningar avgränsas urvalet som följer; inom Västra Götaland fick ett särskilt häradsrätts arkiv endast representeras en gång per undersökt årtal, för att ge så varierad geografisk spridning som möjligt. Undantaget för denna regeln är Göteborg där olika stadsdelar kunde få representeras, men detta skedde av en slump inte mer än två gånger per årtal. De undersökta häraderna upprepades inte i fast ordning mellan årtalen utan en bouppteckning slumpades fram för varje årtal.

⁴⁶ Ulväng et al, 2013, s.95.

⁴⁷ Londos, 1993, s.65.

⁴⁸ Ahlberger, 1996, s.15.

⁴⁹ Ahlberger, 1996, s.120-121.

Av 20 undersökta bouppteckningar från år 1770 innehåller en av dem tavlor:

Årtal	Föremål	Värde
1770	"1 liten Tafla" ⁵⁰	0.30

Detta är ett tidstypiskt resultat jämfört med den tidigare utförda studien om tavlor i Sverige under samma tidsperiod.⁵¹ Eftersom bouppteckningar redogör för äldre hem så kan man utifrån dessa resultat anta att tavlor inte ännu är tillgängliga för vem som helst i Västra Götaland under denna tid trots förskjutningen.

Av 20 undersökta bouppteckningar från år 1820 innehåller två av dem tavlor:

Årtal	Föremål	Värde
1820	"3 Små taflor" ⁵²	0.12
	"Ett dousin mindre Taflor" ⁵³	1.00

Resultaten för detta året är mer överraskande. Trots att vi befinner oss en bit in på 1800-talet så är tavlor inte ännu vanligt förekommande i detta utsnitt av hem. Bouppteckningarna som undersökts är inte särskilt anmärkningsvärda - någon enstaka är mycket kortare men generellt ligger de alla på samma nivå. Ingen bouppteckning av uppseendeväckande större värde påträffades under detta året.

Av 20 undersökta bouppteckningar från år 1870 innehåller 11 av dem tavlor:

Årtal	Föremål	Värde
1870	"2 st Taflor" ⁵⁴	0.15
	"14 sty Taflor" ⁵⁵	10.00
	"Diverse taflor" ⁵⁶	10.00

⁵⁰ SE/GLA/11044/F II/5, Slättängs häradsrätts arkiv.

⁵¹ Strömberg, 2021, s.7.

⁵² SE/GLA/11054/F II/21, Vilske häradsrätts arkiv.

⁵³ SE/GLA/11946/F II a/7, Lidköpings rådhusrätts och magistrats arkiv.

⁵⁴ SE/GLA/11023/F II/46, Binnebergs häradsrätts arkiv.

⁵⁵ SE/GLA/11083/F II/4, Tanums häradsrätts arkiv.

⁵⁶ SE/GLA/11030/F II/26c, Hasslerörs häradsrätts arkiv.

	“1 Wäggtafla, 1 sax” ⁵⁷	0.25
	“2 Taflor, 2 do mindre” ⁵⁸	1.50
	“6st Taflor” ⁵⁹	7.00
	“Diversse taflor en tafelett med diverse böcker” ⁶⁰	0.70
	“4 väggtafler” ⁶¹	1.50
	“1 Slagbord 1 Tafla” ⁶²	2.00
	“1 Tafla” ⁶³	0.10
	“Tre st Taflor” ⁶⁴	2.00

Att en markant ökning av tavlor i hemmet sker mellan 1820 och 1870 kan utläsas utifrån dessa bouppteckningar. Detta följer det konsumtionsmönster som Ahlberger redogör för vad gäller speglar, men senare i tid. Det kan vara värt att märka, att vid 1870 är fotografier tillgängliga, och i bouppteckningarna specificeras inte om tavlorna är målningar, planscher eller fotografier. En plansch i denna kontext kan antas vara en bild utan ram eftersom ramen ofta nämns i förteckningarna. Vad gäller fotografier var de vid denna tid ibland innefattade i konstsammanhang men främst förekommande i industrisammanhang⁶⁵, och inte ännu tillgängliga på marknaden för privatpersoner att framkalla ur egen kamera. Det är alltså inte sannolikt att en boendes egna fotografier hänger i deras hem. Däremot hade porträttfotografi blivit populärt i Europa några decennier tidigare, så det är möjligt att vissa porträtt som nämns är fotografier.⁶⁶

Göteborgs auktionskammarens arkiv 1764-1879

Ur Förteckningar över försålda varor, protokollsutdrag mm, Volym EI:1 (1764-1818)⁶⁷

påträffas tavlor som följer:

⁵⁷ SE/GLA/11158/F II, Flundre häradsrätts arkiv.

⁵⁸ SE/GLA/11040/F II/20, Leaby häradsrätts arkiv.

⁵⁹ SE/GLA/11037/F II/38, Kållands häradsrätts arkiv.

⁶⁰ SE/GLA/11025/F II/41, Dimbo häradsrätts arkiv.

⁶¹ SE/GLA/11035/F II/21, Kinnefjärdings häradsrätts arkiv.

⁶² SE/GLA/11039/F II a/14, Laske häradsrätts arkiv.

⁶³ SE/GLA/11080/F II/24, Orust och Tjörns häradsrätts arkiv.

⁶⁴ SE/GLA/11042/F II/37, Skånings häradsrätts arkiv.

⁶⁵ Hannavy, John, *Encyclopedia of Nineteenth-Century Photography, Volume 1: A-I Index*, Routledge, Taylor & Francis Group, 2008, s.665.

⁶⁶ Hannavy, 2008, s.678.

⁶⁷ Göteborgs auktionskammarens arkiv, Handlingar till protokollen: Förteckningar över försålda varor, protokollsutdrag mm, SE/GLA/12475/EI/1.

Årtal	Föremål	Värde
1779	“4 st poträter”	1.00
	“3 st Ostindiska taflor”	3.00
Ej spec. (1764-1818)	“4 Conterfäj stycken med ramar”	32.00
	“4 mindre med glas”	4.00
1803	“2 tableauer med färg”	4.00
	“Dito”	4.00
	“Dito”	4.00
	“1 Oljefärgs målning”	16.00

De flesta tavlor värderas högre än de tavlor som anges i bouppteckningar under denna tiden, och noterbart högre värde har de tavlor som inkommit från ej specificerat år som är värderade till 34.00, jämfört med exempelvis de tre ostindiska tavlor som endast är värderade till 3.00, samt oljemålningen från B. Wohlfahrt som på egen hand är värd 16.00. Auktionsprotokollen är tacksamma källor då de redogör mer utförligt för tavlornas karaktär än vad bouppteckningar gör och kan därför ge oss en idé om varför priserna varierar.

Ur Förteckningar över försålda varor, protokollsutdrag mm, Volym EI:2 (1819-1879)⁶⁸, påträffas tavlor som följer:

Årtal	Föremål	Värde
1830	“6 st Tablåer”	1.25
1831	“8 st Tablåer”	1.24

Efter dessa två inlägg så slutar värdet av varor specificeras fram till slutet av volymen.

Årtal	Föremål	Värde
1853	“1 Tablå”	Ej spec.
	“1 mindre oljefärgsmålning”	
	“1 tablå över Mamsell	

⁶⁸ Göteborgs auktionsskammarers arkiv, Handlingar till protokollen: Förteckningar över försålda varor, protokollsutdrag mm, SE/GLA12475/EI/2.

	Nissens porträtt”	
1854	“1 Tablå i svart ram”	
Ej spec. (1819-1879)	“2 Taflor”	

Vid papper daterade 1867 påträffas i volymen ett reklamblad för auktion, “Förteckning på en samling böcker, planschverk, oljemålningar och gravurer som genom Auction den 27 November 1867 kommer att å härvarande Bokauktionskammare försäljas”. Under rubriken “Oljemålningar och Gravyrer m.m.” är följande av intresse för denna studie⁶⁹:

Årtal	Föremål	Värde
1867	“373. “Genre” af Koskull, oljemålning i förgylld ram”	Ej spec.
	“374. ”Porträtt” af Graffman, dito”	
	“375. ”Dalkulla” dito”	
	“376. Vue af Göteborg vid skansen Kronan, oljemålning i förgylld ram”	
	“377. Landskap och Eldskens-stycke (pendenter) 2:ne Oljemålningar i förgyllda ramar”	
	“378. 2 st Eldskens-stycken (pendenter) i förgyllda ramar”	
	“379. Vinterstycke af L. Messman, oljemålning utan ram”	
	“380. Landskap af L. Messman, oljemålning i förgylld ram”	
	“381. Landskap af Magnus, dito”	
	“382. “Washington crossing the Delaware” efter Leutze, äkta kopparstick i förgylld	

⁶⁹ Under kategorin “Planschverk” rör det sig främst om fotografier, och inget som jag räknar till denna uppsatsens definition av kategorin “tavlor”.

	ram med glas”	
	“383. “Enkans sista skärf” efter Dubufe, äkta kopparstick i förgyld ram med glas”	
	“384. “Arma moder!” och “Stackars små!” gravyrer i förgyllda ramar och glas (pendenter)“	
	“385. “Misshällighet” och “Försoning”, gravyrer i förgyllda ramar med glas (pendenter)”	
	“386. “Stockholm från Jacobs kyrktorn” och “Upsala”, Litografier efter Fotografier”	
	“387. “Göteborg och dess förnämsta Byggnader”, Litografi af Messman, och “De svenske troppers modtagelse paa Odense torv d 12 Juni 1848”, Lithografi efter Berntz”	
	“388. “Rebecka vid brunnen”, Lithografi, och “Le Sommeil de Jesus”, gravyr”	
	“389. “Rebecka och Eleasar”, Lithografi, “Die Liebe als arzt”, Galvanografi”	
	“390. 4 st diverse Lithografier”	
	“395. Raccolta di Roma. Rom framställt i taflor. Rom 1786. 2 delar”	
	“404. En bundt diverse planscher etc”	

Åter till ordinarie förteckningar:

Årtal	Föremål	Värde
Ej spec. (1819-1879)	"2 Taflor"	Ej spec.
	"2 dito"	
	"2 dito"	
	"2 dito"	
	"4 Taflor"	
	"4 dito"	
	"1 dito bättre"	
1869	"3 Taflor"	
	"3 dito"	
	"3 dito"	
	"3 dito"	
	"3 Taflor"	
	"1 dito"	
	"1 dito"	
1872	"2 Taflor med svarta ramar"	4.30
	"Oljemålningar + 1 Ur"	14.80
	"2 Taflor med förgyllda ramar"	5.50
	"3 div: Taflor"	1.35

Även i denna volymen finns stora värdeskillnader och mycket högre värden än de som påträffas i bouppteckningar för denna tiden. Dock kommer inte tavlorna upp i de värden som observeras i den första volymen, samtidigt som många av tavlorna inte tillskrivits ett värde i handlingarna. Avsaknaden av uppgifter är en förlust för denna undersökningen, men dock syns att fler tavlor inkommit under den senare tidsperiodens förteckningar.

Det sista inlägget, som innehåller två tavlor med förgyllda ramar, är den enda uppgiften tillgänglig om värdet av en förgylld ram. Här jämfört med två tavlor med svarta ramar i

samma förteckning syns en skillnad på 1.20 riksdaler. Värdet av guldramarna överstiger alltså inte värdet av tavlorna i sig själva.

Diskussion

Den statistik som går att utvinna ur bouppteckningarna talar tydligt för att tavlor i hemmet får ett stort uppsving mellan 1820 och 1870. Återigen så är detta kanske ett förskjutet resultat som egentligen ligger tidigare i tid eftersom bouppteckningarna redogör vanligen för äldre personers hem, men det syns iallafall att tavlor inte haft en självklar plats i hem i Västra Götaland mellan 1770 och 1820 eller tidigare. Oavsett årtal så verkar tavlorna i hemmen inte vara av särskilt högt värde förutom i enstaka fall då ett stort antal tavlor påträffats och fått ett gemensamt högre värde. Detta kan tala för kommodifieringen av konst, att billig konst finns tillgänglig på en bredare marknad. Vad gäller just klassfrågan så kan man granska om några större klasskillnader finns mellan dessa bouppteckningar eller om det är som Ulväng et al förespråkat, att bouppteckningar har ett tämligen homogent utbud av klasstillhörighet. Jag motsätter mig denna utsago, även om jag håller med att de allra fattigaste nog inte är representerade; därmed ska vissa särskilda bouppteckningar nu redogöras för mer detaljerat på grund av deras olika klasstillhörigheter, som bedömd utifrån deras ägodelar.

Katarina Johansdotter som avlidit 1870 och som i bouppteckningen uppges ha "Diverse taflor" till ett värde av 10.00, uppges vara änka vid dödstillfället och lämnar efter sig stor egendom till ett värde av 26.000. Detta är en stor bouppteckning som indelas efter rum snarare än efter föremålskategori, vilket är typiskt för större förteckningar. Det är i nedre salen som tavlorna påträffas - man kan spekulera kring placeringen av tavlorna i hemmet utifrån detta. Kanske har det att göra med en så kallad iögonfallande konsumtion⁷⁰, där hemmet smyckas inte bara för den boendes skull, utan även för besökarna. Det är synd at vi inte får veta mer om tavlornas karaktär eller deras motiv för att bättre förstå vad deras symboliska värde kan ha varit, eller hur de kan ha varit identitetsskapande för Katarina. Det är intressant att tavlorna inte verkar ha ett särskilt högt värde (dock uteblir uppgifter om antalet tavlor) jämfört med de många andra föremålen i bouppteckningen och det stora omfånget av ägor generellt, ändå har tavlorna ett av de högre värdena av de tavlor som påträffats i de 20 bouppteckningarna undersökta för år 1770.

Börta Andreasdotter som också avlidit 1870 och som i bouppteckningen har "1 Wäggtafla" till ett värde av 0.25 (dock är tavlans värde ihopbuntat med en sax, vilket gör att det inte går att

⁷⁰ Ahlberger, 1996, s.44.

veta tavlans exakta värde - saxens värde kan också vara svårt att uppskatta då materialet inte är angivet) som även hon uppges vara änka vid dödstillfället har en väldigt kort och sparsam bouppteckning á en och en halv sida. Trots detta besitter hon ändå en tavla, kanske på grund av tidsperioden.

Kapten L R Bohlin som även han avlidit 1870 är den andra innehavaren av tavlor till ett värde av 10.00 under detta året, alltså det högsta värdet som påträffas i undersökningen av bouppteckningar. Det som redogörs för är "14 Sty Taflor", alltså ett genomsnittligt värde på cirka 0.70 per tavla. Detta är en relativt stor bouppteckning men den är knappt en femtedel av Katarina Johansdotters bouppteckning. Det är återigen inga dyra tavlor i omlopp.

Dessa tre bouppteckningar ligger i långt olika inkomstklasser men ändå innehåller alla tre tavlor av något slag. Om det är som jag hävdar i min hypotes, att konsumtionen av tavlor börjat i överklassen, så är det inte överraskande att Katarina Johansdotter besitter tavlor av högt värde, och inte heller att Kapten L R Bohlin gör det, men det är desto mer övertygande att konsumtionen ska ha rört sig nedåt i samhällsklasser vid detta lag om man ser till Börta Andreasdotters bouppteckning.

Resultatet från de tre undersökta årtalen ligger förskjutet i tid jämfört med de konsumtionsvanor som Ilmakunnas redogör för i högre samhällsklasser i Europa under 1700-talet. Generellt verkar konsumtionsökningen ligga senare i tid i Sverige och Norden jämfört med övriga Europa baserat på tidigare forskning, kanske på grund av den senare industrialiseringen.⁷¹ Det går inte att utröna en korrelation mellan olika samhällsklassers tavelkonsumtion och denna statistiska ökning utifrån endast dessa uppgifter, men i jämförelse med Göteborgs auktionskammars förteckningar så kan man se på frekvensen av tavlor under samma årtal.

Förteckningarna över försålda varor redogör för 22 tavlor i omlopp mellan åren 1764-1818, och för cirka 60 tavlor mellan åren 1819-1879, exkluderat de handlingar som inte specificerar antal samt de cirka 25 tavlor som benämns i reklambladet för auktion den 27 November 1867. Även om dessa två volymer av förteckningar inte är de enda handlingarna hos auktionskammarens arkiv som redogör för inkomna eller försålda varor så är de ändå de huvudsakliga handlingarna, och i dessa kan man se en tydlig ökning av tavlor mellan de två tidsperioderna. Det är också återigen tavlor av synnerligt högre värde än de tavlor som påträffas i bouppteckningar. Från dessa uppgifter skulle det kunna antas, att tavlor

⁷¹ Ulväng et al, 2013, s.10.

införskaffades oftare i högre samhällsklasser, då värdet av tavlorna är högre hos auktionskammaren än i de undersökta bouppteckningarna, men att trots detta syns en markant ökning av tavlor i omlopp mellan perioderna. Vad gäller frekvensen av konsumtionen kan inte en rättvis jämförelse göras mellan de två undersökningarna då auktionskammarens handlingar är koncentrerade till ett bolag medan undersökningen av bouppteckningar endast är ett stickprov på konsumtionsvanor på en mycket större befolkningsyta.

Det var dock inte *bara* högre klasser som konsumerade tavlor. I bouppteckningarna för 1870 syns många tavlor av lägre värde i mindre uppseendeväckande bouppteckningar. Det skulle alltså kunna gå att göra en generell bedömning, att under tidigare år konsumeras och försäljs fler tavlor i högre samhällsklasser baserat på auktionskammarens handlingar, men att under senare undersökta år är konsumtion utbredd till även lägre samhällsklasser som syns i bouppteckningarna. Det kan antas att till följd av en ökad produktion av varor så finns tavlor av lägre ekonomiskt värde eller mindre värdefullt material tillgängliga under dessa åren. Det går inte att säga att detta nödvändigtvis beror på att lägre klasser "härmar" högre klasser på något sätt som många andra teorier kring konsumtion förespråkar, men det går att anta att konsumtionen av tavlor i sig självt har fått en sådan geografisk spridning och att tavlor fått ett sådant förändrat ekonomiskt värde att de gått från lyxföremål till kommoditet i Västra Götaland.

Pris och värde

I den andra delen av undersökningen redogörs det för tavlors värde ur handelsperspektiv, vilket kan ge en klarare bild av vad tavlor av olika karaktär kan ha kostat att införskaffa vid olika tidpunkter under de 100 åren som undersöks. Dock krävs också uppgifter om personers inkomst samt andra föremåls priser vid denna tiden för att få en uppfattning om konsumtionsvanor. Först kan vi åter påminnas om auktionshandel som plats för byteshandel och pantsättning utöver kontanthandel, som redogjorts för av Ulväng, Murhem och Lilja. Detta innebär att det inte alltid måste ha funnits ett tydligt utbyte av varor och pengar. Snarare tillhörde det vanligheten att man handlade på kredit.⁷² I auktionskammarens förteckningar förekommer tavlor både som försålda föremål men också inkomna föremål. I flera av de inkomna föremålens fall har de inkommit till följd av en utmätning.

⁷² Ulväng et al, 2013, s.77.

En tavlas värde på marknaden kan skifta beroende på bytesvärdet som bestäms av utbud och efterfrågan, men också om tavlan har särskilt sparvärde eller socialt värde⁷³, det vill säga att tavlan kan öka i värde beroende på om den signalerar någon viss rikedom - detta kan tänkas vara baserat på exempelvis tavlans upphovsman.

Att redogöra för enskilda personers inkomst på denna tiden är en svårare uppgift och inte något som varit del av undersökningen - den närmaste uppgiften att tillgå är boets hela värde alternativt de kontanta fordringar som uppges i bouppteckningarna. Dessa kan båda skifta stort från person till person. Jag hänvisar istället till *Swedish Historical Regional Accounts 1571–2010* från Lunds Universitet samt Historiska lönedatabasen HILD vid Göteborgs Universitet, vid vilken det presenteras lönestatistik för jordbruksarbetare enligt län.

Från Lunds Universitet, lönestatistik för jordbrukare och industriarbetare år 1769 (statistik för år 1770 saknas)⁷⁴:

Län	Genomsnittligt dagsverkspris för jordbrukare	Genomsnittligt dagsverkspris för industriarbetare
Göteborg och Bohuslän	0.93	1.14
Skaraborgs län	1.46	1.08
Älvsborgs län	0.93	0.83

Lönestatistik för jordbrukare och industriarbetare år 1820:

Län	Genomsnittligt dagsverkspris för jordbrukare	Genomsnittligt dagsverkspris för industriarbetare
Göteborg och Bohuslän	1.12	1.13
Skaraborgs län	0.83	1.06
Älvsborgs län	0.93	0.81

⁷³ Ulväng et al, 2013, s.20-21.

⁷⁴ Enflo, Kerstin & Missiaia, Anna, "Regional GDP estimates for Sweden, 1571-1850." *Historical Methods: A Journal of Quantitative and Interdisciplinary History*, 51:2, 115-137, DOI: [10.1080/01615440.2018.1429971](https://doi.org/10.1080/01615440.2018.1429971), 2018 (länk hämtad 2021-12-15).

Från Historiska lönedatabasen HILD, lönestatistik för jordbrukare och industriarbetare år 1870⁷⁵:

Län	Genomsnittligt dagsverkspris för jordbrukare - män	Genomsnittligt dagsverkspris för jordbrukare - kvinnor	Genomsnittligt dagsverkspris för industriarbetare
Göteborg och Bohuslän (sommar)	Högsta: 1.50 Lägsta: 0.50	Högsta: 0.83 Lägsta: 0.33	Uppgifter saknas
Göteborg och Bohuslän (vinter)	Högsta: 1.00 Lägsta: 0.25	Högsta: 0.60 Lägsta: 0.17	-
Skaraborgs län (sommar)	Högsta: 2.00 Lägsta: 0.50	Högsta: 1.00 Lägsta: 0.25	-
Skaraborgs län (vinter)	Högsta: 1.25 Lägsta: 0.25	Högsta: 0.75 Lägsta: 0.17	-
Älvsborgs län, norra (sommar)	Högsta: 1.85 Lägsta: 0.25	Högsta: 1.00 Lägsta: 0.17	-
Älvsborgs län, norra (vinter)	Högsta: 0.75 Lägsta: 0.17	Högsta: 0.67 Lägsta: 0.12	-
Älvsborgs län, södra (sommar)	Högsta: 1.00 Lägsta: 0.75	Högsta: 0.67 Lägsta: 0.50	-
Älvsborgs län, södra (vinter)	Högsta: 0.75 Lägsta: 0.67	Högsta: 0.50 Lägsta: 0.33	-

Dessa prisuppgifter, ställda mot de lägst värderade tavlor som påträffas både i de undersökta bouppteckningarna och auktionsförteckningarna, talar för att tavlor finns till ett tillgängligt pris - vissa tavlor i bouppteckningarna har ett ekonomiskt värde så lågt som 0.10, eller 1.0 för ett dussin. Alltså var en tavla i sådan prisklass lätt överkomlig för en jordbrukare eller arbetare.

Uppgifter om enskilda tavlor

Som del av undersökningen noterar jag även tavlor som är tillräckligt detaljerade i beskrivning för att kunna identifieras och lokaliseras i nutid. Tyvärr går detta inte att tillämpa på någon av tavlorna i de undersökta bouppteckningarna så ingen koppling mellan individ och känt konstverk kan göras, vilket är en förlust för vad som kunde sägas om

⁷⁵ [Jordbruksarbetare efter kön, yrke och län 1870](#), Historiska lönedatabasen HILD, Göteborgs Universitet (länk hämtad 2021-12-15).

identitetsskapande konst. Däremot är flera av tavlorna i auktionsförteckningarna identifierbara och kan undersökas vidare vilket är intressant ur kulturarvsperspektiv då tavlorna kan kategoriseras som artefakter. Detta bidrar också med ett nytt tillfälle att undersöka motiven då tavlorna kan ha sålts vidare till privatpersoner som hängt dem i hemmet.

Mest anmärkningsvärd av de noteringar som går att finna i Förteckningar över försålda varor, protokollsutdrag mm, Volym EI:1 är den sista av påträffade tavlor, en oljemålning inkommen från B. Wohlfahrt år 1803. Bernhard Wohlfahrt, en grossisthandlare som dog 1808, var farfar till konstnären Wilhelm Wohlfahrt, född 1812, och därmed även farfars far till konstnären Carl Thure Fredrik Wohlfahrt, född 1837, som blev känd för sina tomtetavlor.⁷⁶ Om B. Wohlfahrt är Bernhard Wohlfahrt så är tavlan ifråga alltså inte någon av konstnärernas verk, men en intressant koppling kan ändå göras till en konstnärlig familj. Utöver detta är inga tavlor i volymen beskrivna i tillräcklig detalj för att kunna spåras.

I volym EI:2 av samma handling är av störst intresse de tavlor som utförligt beskrivs i förteckningen på målningar och gravyrer som ska säljas från 1867. Ur denna kan utrönas flertalet konstnärer vars verk man kan försöka spåra till deras plats i modern tid.

Den förste av dessa är Anders Gustaf Koskull (1831-1904) som är upphovsman till det verk som i förteckningen endast kallas "Genre", vilket försvårar sökandet efter tavlan då Koskull generellt var känd för just sina genrebilder.⁷⁷ Hans målningar finns idag på bland annat Göteborgs konstmuseum, Malmö museum och Nationalmuseum i Stockholm.

Carl Samuel Graffman (1801-1862) förekommer med två målningar, benämnda "porträtt" och "dalkulla", och trots att den sistnämnda kanske har en mer spårbar titel så är hans målningar idag sällsynta och just "dalkulla" verkar inte vara representerad i någon modern samling.⁷⁸

Ludvig Messmann (1826-1893) förekommer i förteckningen med både oljemålningar och grafik. Göteborgs konstmuseum har runt 170 teckningar, målningar och grafikreproduktioner av hans verk i sin samling, där de flesta är Göteborgsmotiv.⁷⁹ Eftersom "Göteborg och dess förnämsta Byggnader" som den står i förteckningen är en litografi så är det troligt att den finns i flera exemplar, och därmed kan finnas representerad i flera samlingar. I Göteborgs

⁷⁶ [Tomten](#), 1871 eller tidigare, Fredrik Wohlfahrt (1837-1909), olja på duk, 30 x 23,8 cm, Foto: Göteborgs Konstmuseum (Länk hämtad 2021-11-24).

⁷⁷ [Anders Gustaf Koskull](#), Föremålsindex, Nationalmuseum (Länk hämtad 2021-11-29).

⁷⁸ [Carl Samuel Graffman](#), Föremålsindex, Nationalmuseum (Länk hämtad 2021-11-29).

⁷⁹ [Ludvig Messmann](#), Detaljvy, Göteborgs Konstmuseum (Länk hämtad 2021-11-29).

konstmuseums samling påträffas den inte med namn men kunde likväl vara en av många Göteborgsmotiv som finns representerade i museets samling utan titel. Hans två målningar som nämns i förteckningen uppges med för anonyma namn för att kunna spåras. Som många andra litografier i förteckningen är det svårt att säga om de är tryckta av konstnären själv eller om det rör sig om reproduktioner av kända motiv.

Den andra litografien som nämns i samma inlägg som Messmanns är "De svenske troppers modtagelse paa Odense torv d 12 Juni 1848" som även den troligen är tryckt i viss upplaga. Den är uttryckligen inte tryckt av konstnären själv utan är en litografi utifrån en existerande målning, och är därför inte av så stort intresse, men den är lätt att spåra; Ett exemplar av litografien förekommer i danska Kongelige Bibliotek.⁸⁰

De svenske Troppers Modtagelse paa Odense Torv d. 12te Juni 1848 tryckt av Carl Gottlieb Kemnitz efter målning av Berntz. Foto: Det Kgl. Biblioteks billedsamling.

⁸⁰ [De svenske troppers modtagelse paa Odense torv d 12 Juni 1848](#), 1848, Carl Gottlieb Kemnitz efter Berntz (Länk hämtad 2021-12-13).

Övriga bilder i förteckningen följer samma mönster av att antingen ha för anonyma beskrivningar för att kunna letas upp, eller så är de del av en större upplaga tryckta som kopior av originalverk.

Av de tavlor som har utförligare beskrivningar kan något sägas om motiven. En så kallad genrebild, som Koskull är upphovsman till, är ett motiv ur livet och vardagen.⁸¹ Detta vore en bild med stor igenkänningsfaktor för den som hade tavlan hemma, då bilderna ofta föreställer arbetande människor, eller människor i hemmiljö. Även landskap och städer verkar vara populära motiv, då över en särskild plats eller som ovan, en särskild händelse - mottagningen av de svenska trupperna på Odense torg var en aktuell politisk händelse, där frivilliga svenskar anslutit sig till Danmarks sida under slesvig-holsteinska kriget.⁸² Detta kan tänkas förmedla någonting om lokal eller nationell identitet.

Andra motiv som förekommer är religiösa bilder, exempelvis de som i auktionsbladet benämns som "Rebecka vid brunnen" och "Rebecka och Eleasar" som anges utan upphovsman, antagligen för att de är populära tryck som finns i stor upplaga. Detta är bibliska scener som tolkats av många olika konstnärer.⁸³⁸⁴ Återigen kan dessa bilder uttrycka en särskild identitet och en religiös tro hos den som äger tavlan.

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka den förändrade konsumtionen av tavlor mellan 1770 och 1870 med anledning av deras tidigare status som lyxföremål och hur denna har kommit att ändras till kommoditet i hemmet. Studien har tagit avstamp i teorier om konsumtionsförändringar under 1700-talet och framåt som redogjorts för av Christer Ahlberger, och ytterligare perspektiv på auktionshandel och konsumtion från Göran Ulväng, Sofia Murhem och Kristina Lilja. Min hypotes, grundad i flera uppsatser ur Johanna Ilmakunnas samling *A Taste for Luxury in Early Modern Europe* som utforskar högre samhällsklassers konsumtionsvanor i tidigmodern tid, är att konsumtionen av lyxvaror börjar i högre samhällsklasser och sedan rör sig nedåt i takt med kommodifieringen av lyxföremål på en expanderande marknad i ett Sverige med ökat välstånd.

⁸¹ [Genre](#), Svenska Akademiens ordbok (SAOB), 1928 (Länk hämtad 2022-01-03).

⁸² Schöldström, Birger, *Svenskarnes under Dannebrogen, 1848-1850: biografiska data jemte utdrag ur de frivilliges berättelser från fältlivet*, Stockholm, 1903, s.5-6.

⁸³ [Rebecca and Eleazar at the well](#), Giovanni Battista Piazzetta, 1735-1740, Pinacoteca di Brera (Länk hämtad 2022-01-03).

⁸⁴ [Rebecca and Eleazar](#), Sébastien Bourdon, 1664-1669, Museum of Fine Arts Boston (Länk hämtad 2022-01-03).

I denna uppsats har två undersökningar utförts. Först har totalt 60 bouppteckningar från området som är dagens Västra Götaland undersökts med nedslag i åren 1770, 1820 och 1870 med syftet att notera förekomsten av tavlor i hemmet. Sedan har två volymer av förteckningar över inkomna och försålda varor mellan åren 1764 och 1879 från Göteborgs auktionskammare undersökts med samma syfte. I båda undersökningarna har värdet noterats på alla individuella tavlor där uppgifter funnits tillgängliga.

I de 60 undersökta bouppteckningarna förekommer tavlor i 1 av 20 bouppteckningar år 1770, i 2 av 20 bouppteckningar år 1820, och i 11 av 20 bouppteckningar år 1870. Under dessa år verkar inte värdet av tavlorna skifta med tiden, utan snarare har de alla ett olika individuellt värde som kan analyseras i koppling till det generella välståndet hos individen som bouppteckningen upprättats efter. Dyrare tavlor förekommer i större och mer värdefulla bouppteckningar, men fler tavlor förekommer i bouppteckningar av olika klasser i takt med att åren går. Detta talar för att tavlor blivit mer tillgängliga för alla samhällsklasser oberoende av prisklass. Vidare kan tavlornas värde jämföras med uppgifter om löner för jordbrukare och industriarbetare under den undersökta perioden, där en dagslön kan ligga långt över en individuell tavlas värde så som det redogjorts för i de undersökta bouppteckningarna.

I auktionsförteckningarna förekommer också fler tavlor på senare år. Dessa är generellt av ett högre värde än de tavlor som påträffas i bouppteckningarna men än en gång så sker ingen förändring i värdet mellan åren, utan detta verkar vara baserat på de individuella tavlornas karaktär. Flera av tavlorna är beskrivna med namn eller motiv och kan spåras till eventuell plats i nutid, men tyvärr är detta inte sant för bouppteckningarnas tavlor som ofta beskrivs väldigt anonymt.

De två källmaterialen har använts för att komplettera varandra och ge en mångsidig bild av konsumtionsvanor och konsthandel. Det har också erbjudit en insikt i tavlor som artefakter och som kulturarv, och hur valet av motiv i hemmet kan kopplas till individens identitet - en nationell, religiös, eller vardaglig sådan - en identitet som är starkt kopplad även till konsumtion och kulturen kring föremål.

Käll- och litteraturförteckning

Digitalt material

[Anders Gustaf Koskull](#), Föremålsindex, Nationalmuseum (Länk hämtad 2021-11-29)

[Carl Samuel Graffman](#), Föremålsindex, Nationalmuseum (Länk hämtad 2021-11-29)

[De svenske troppers modtagelse paa Odense torv d 12 Juni 1848](#), 1848, Carl Gottlieb Kemnitz (1817-1866) Litografi efter Berntz, Foto: Det Kgl. Bibliotek (Länk hämtad 2021-12-13)

[Genre](#), Svenska Akademiens ordbok (SAOB), 1928 (Länk hämtad 2022-01-03)

[Jordbruksarbetare efter kön, yrke och län 1870](#), Historiska lönedatabasen HILD, Göteborgs Universitet (länk hämtad 2021-12-15)

[Ludvig Messmann](#), Detaljvy, Göteborgs Konstmuseum (Länk hämtad 2021-11-29)

[Rebecca and Eleazar](#), Sébastien Bourdon, 1664-1669, Museum of Fine Arts Boston (Länk hämtad 2022-01-03)

[Rebecca and Eleazar at the well](#), Giovanni Battista Piazzetta, 1735-1740, Pinacoteca di Brera (Länk hämtad 2022-01-03)

[Tomten](#), 1871 eller tidigare, Fredrik Wohlfahrt (1837-1909), olja på duk, 30 x 23,8 cm, Foto: Göteborgs Konstmuseum (Länk hämtad 2021-11-24)

Tryckta källor

Ahlberger, Christer "Spegel, spegel på väggen där - säg mig vem jag är" ur *Historisk Tidskrift* 134:2 2014, Stockholm

Adelcrantz, Carl Fredrik, *Tal om de fria konstens värde och nytta; hållit för Kongl. Vetenskaps akademien vid praesidii nedläggande, den 23 julii, år 1757*, Stockholm, 1757

Crowley, John E, "The Sensibility of Comfort" ur *The American Historical Review* 104.3 1999, Oxford

Enflo, Kerstin & Missiaia, Anna, "Regional GDP estimates for Sweden, 1571-1850." *Historical Methods: A Journal of Quantitative and Interdisciplinary History*, 51:2, 2018

Ponsonby, Margaret. "Ideals, Reality and Meaning: Homemaking in England in the First Half of the Nineteenth Century." *Journal of Design History* 16, no. 3, 2003

Otryckta källor

Ale häradsrätt, Bouppteckningar F II:4, F II a:22

Alingsås rådhusrätt och magistrat, Bouppteckningar F II a:3

Barne häradsrätt, Bouppteckningar F II:10, F II:18

Binnebergs häradsrätt, Bouppteckningar F II:22, F II:46
Bollebygds häradsrätt, Bouppteckningar F II:3, F II:8, F II:17
Bullarens häradsrätt, Bouppteckningar F II:2
Dimbo häradsrätt, Bouppteckningar F II:8, F II:29, F II:41
Falköpings rådhusrätts och magistrat, Bouppteckningar F II:1
Flundre häradsrätt, Bouppteckningar F II:7
Gudhems häradsrätt, Bouppteckningar F II:19
Gäsene häradsrätt, Bouppteckningar F II:5, F II:15, F II:26
Hasslerörs häradsrätt, Bouppteckningar F II:19, F II:26 c
Hova häradsrätt, Bouppteckningar F II:4, F II:18, F II:39
Kinnefjärdings häradsrätt, Bouppteckningar F II:4, F II:12, F II:21
Kinds häradsrätt, Bouppteckningar F II a:61
Kullings häradsrätt, Bouppteckningar F II:6, F II:21
Kville häradsrätt, Bouppteckningar F II:2, F II:18
Kållands häradsrätt, Bouppteckningar F II:7, F II:38
Laske häradsrätt, Bouppteckningar F II a:14
Leaby häradsrätt, Bouppteckningar F II:3, F II:13, F II:20
Lidköpings rådhusrätts och magistrat, Bouppteckningar F II a:7
Orust och Tjörns häradsrätt, Bouppteckningar F II:24
Redvägs häradsrätt, Bouppteckningar F II:6, F II:23
Skånings häradsrätt, Bouppteckningar F II:27, F II:37
Slättängs häradsrätt, Bouppteckningar F II:5
Sävedals häradsrätt, Bouppteckningar F II:3, F II:32
Tanums häradsrätt, Bouppteckningar F II:4
Tössbo häradsrätt, Bouppteckningar F II:7, F II:17
Valle häradsrätt, Bouppteckningar F II:4, F II:16
Vedens häradsrätt, Bouppteckningar F II:3
Vilske häradsrätt, Bouppteckningar F II:6, F II:21
Väne häradsrätt, Bouppteckningar F II:4
Vättle häradsrätt, Bouppteckningar F II:2
Ås häradsrätt, Bouppteckningar F II:7, F II:23

Litteratur

Ahlberger, Christer, *Konsumtionsrevolutionen*, Humanistiska fakulteten, Univ., Göteborg, 1996

- Hannavy, John, *Encyclopedia of Nineteenth-Century Photography, Volume 1: A-I Index*, Routledge, Taylor & Francis Group, 2008
- Ilmakunnas, Johanna & Stobart, Jon (red.), *A taste for luxury in early modern Europe: display, acquisition and boundaries*, Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Plc, London, 2017
- Londos, Eva, *Uppåt väggarna i svenska hem: en etnologisk studie av bildbruk*, Carlsson i samarbete med Jönköpings läns museum, Diss. Lund : Univ., Stockholm, 1993
- Lundqvist, Pia, *Marknad på väg: den västgötska gårdfarihandeln 1790-1864*, Historiska institutionen, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008
- Nordlund Edvinsson, Therese, *Dynastins kvinnor: företagarfamiljen Ekman under tidigt 1900-tal*, Nordic Academic Press, Lund, 2017
- Petersson, Sonya, *Konst i omlopp: mening, medier och marknad i Stockholm under 1700-talets senare hälft*, Makadam, Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2014
- Runefelt, Leif, *Att hasta mot undergången: anspråk, flyktighet, förställning i debatten om konsumtion i Sverige 1730-1830*, Nordic Academic Press, Lund, 2015
- Schöldström, Birger, *Svenskarne under Dannebrogen, 1848-1850: biografiska data jemte utdrag ur de frivilliges berättelser från fältlivet*, Stockholm
- Strömberg, Vova, "Konstens intåg i det svenska hemmet", B-uppsats i Historia (HI1114), Opublicerat material, 2021
- Ulväng, Göran, Murhem, Sofia & Lilja, Kristina, *Den glömda konsumtionen: auktionshandel i Sverige under 1700- och 1800-talen*, Gidlund, Möklinta, 2013